

Visioner och handling

Staffan Burenstam Linder (SBL) gick bort den 22 juli 2000. Året därpå publicerade jag en uppsats om honom i årsboken från Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan (Lundahl 2001; jfr även Lundahl 2005a, b). Efter ytterligare ett år blev jag uppringd av Carl Ugglas, en f d direktör på SE-Banken. Han hade arbetat politiskt med SBL en gång i tiden och ville skriva en bok om sin gamle vän. Jag gav honom allt mitt material.

Carl och jag korresponderade flitigt under den följande tiden, och i början av 2006 var boken klar. Resultatet är mer än tillfredsställande. Ugglas skriver i första hand om politikern SBL, och i de delar han behandlar nationalekonomen replierar han på min egen uppsats. ”Jag är inte nationalekonom”, sade han till mig. Det spelar nu mindre roll. De bägge skrifterna kompletterar varandra, och Ugglas bok ger en synnerligen levande bild av SBL, inte bara som politiker, utan även som människa, framför allt handlingsmänniska.

Ugglas börjar med namnet, Staffans konstiga efternamn, som inte var något efternamn, egentligen inget namn alls. Staffans morfar hade inga söner, men hans dotter gav sin äldste son Göran namnet Burenstam som *förnamn*. Staffan lade tidigt själv till samma namn, vilket kom att vålla en hel del förvirring. Ugglas berättar hur expeditionschefen i Handelsdepartementet, efter att ha konsulterat pastorsämbetet i Danderyd, vägrade skriva något annat än ”handelsminister Linder”, och till sist tog sig familjen Burenstam Linder som efternamn.

SBL var inte världens enklaste per-

son att ha att göra med. Var han på rätt humör kunde han vara hur charmerande som helst. Var han på fel humör framstod han som en superbuffel som det inte gick att prata med över huvud taget. Visste man vad dagsformen betydde spelade det ingen roll. Man kunde alltid komma tillbaka, men hans brist på empati låg honom ofta i fatet i kontakten med människor som inte kände till detta. Ugglas härleder en del av hans problem till umgänget med fadern, jägmästaren, och den strängt lutheranska uppfostran som betonade sparsamhet och arbetsamhet, som han gav sina söner. Staffan kom att distanseras från sin pappa och ty sig till sin mamma.

Ett annat drag hos SBL som tidigt kom i dagen var hans självständighet – en självständighet som inte minst skulle komma att karaktärisera hans akademiska gärning. När han hade blivit civilekonom arbetade han från mitten av femtiotalet fram till sin disputation 1961 på Stockholms Enskilda Bank. Det var som upplagt för en glänsande karriär, men SBL hade ovanan att framföra sina högst personliga åsikter till Marcus Wallenberg utan att vara tillfrågad, och till sist fann han för gott att koncentrera sig på en akademisk karriär i stället.

Ugglas beskriver hans karriär med sympati. Den var inte spikrak. Opponenterna, sakkunniga och kollegor hade en hel del att invända mot vad de uppfattade som brist på stringens och analytisk skärpa, samtidigt som de var blinda för hans originalitet. (Staffan glömde aldrig detta.) Docentkompetens fick han med visst motstånd från delar av Handelshögskolans lärarråd, och innan han lyckades få en biträdande professur hade han utan framgång sökt ett antal tjänster. Tiden gav belackarna i stor utsträckning fel. Med alla sina fel och brister kom SBL att framstå som en av Sveriges mest originella ekonomer, en originalitet som manifesterades framför allt i doktors-

BOKANMÄLAN

Carl Ugglas: *Staffan Burenstam Linder. Den visionära handlingsmänniskan*, Ekerlids Förlag, 2006, 336 sidor, ISBN 91-7092-045-1.

avhandlingen om utrikeshandel (SBL 1961) och i *Den rastlösa välfärds människan* (SBL 1969), boken om vår vanvet-tiga disponering av tiden.

Carl Ugglas följde SBLs politiska karriär på nära håll, som medarbetare på det utredningskansli, finansierat av en politisk ”klubb” där näringslivets toppar fick punga ut med beskattade pengar, som SBL efter amerikansk förebild satte upp när han kommit in i riksdagen 1968. In i politiken hade han kommit som outsider. Han hade aldrig varit studentpolitiker eller föreningsmänniska och detta, liksom hans akademiska bakgrund och hans brist på empati, låg honom i fatet. Ugglas skriver humoristiskt om hur SBL lärde sig behärska torgmöten, där han inte kunde lita till förberedda anföranden utan måste improvisera, om hans sensationella jungfrutal i riksdagen med dess förödande kritik av den socialdemokratiska näringspolitiken och hans oförsönliga jakt på industriministern Krister Wickman, och slår fast utom allt tvivel att det var SBL som genom sitt ”knivhugg i ryggen” tvingade fram Yngve Holmbergs avgång som moderat partiledare 1970. Ugglas beskriver också SBLs kamp mot löntagarfonderna, en ”enkel biljett till stagnation och tvång”, vägen till posten som handelsminister i den borgerliga regering som tillträdde 1976, och hans försök att hålla frihandelsfanan högt, i kamp mot sådana otidsenliga institutioner som t ex Överstyrelsen för Ekonomiskt Försvar. Att vara minister var inte alltid lätt. Med Gösta Bohman hade han svårt att få personkemin att stämma.

Ugglas behandlar ingående ett par ”affärer” som SBL råkade ut för under sin tid som handelsminister: utbildningen av libyer på det statliga teknikföretaget Telub i Växjö, som visade sig innehålla militära inslag, och som resulterade i att SBL prickades i konstitutionsutskottet 1981, och Bofors export

av luftvärnsrobotar 1979–81 via Singapore till de ”förbjudna” länderna Dubai och Bahrain, efter att ha fört handelsdepartementet bakom ljuset, en affär som slutade med villkorliga fängelsestraff för tre av bolagets direktörer.

SBL var ofta i otakt med sin egen tid, mest för att han var före den. Runt 1968 var det inte speciellt opportunt att angripa välfärdsstaten, men det gjorde han, i en liten bok från 1970, *Statsmakt eller maktstat* (SBL 1970), där han ifrågasatte det rimliga i alla välfärdsåtgärder måste utföras i offentlig regi. Han ville ha ett välfärdssamhälle där staten ingick som en betydelsefull del, men inte som den enda, inte en välfärdsstat som först monopoliserade hanteringen och uppmuntrade medborgarna till passivitet och därefter genom ett högt skattetryck undergrävde ekonomins förmåga att bära det statliga systemet. Sådana tankar ansågs helt udda när boken skrevs. När SBL kom tillbaka till temat i en andra bok, *Den hjärtlösa välfärdsstaten* (SBL 1983), nästan ett och ett halvt decennium senare, hade opinionen börjat svänga.

Ugglas ägnar bokens sista tredjedel åt tiden efter SBLs avgång från riksdagen 1986. Denna tid kom att domineras av fem uppgifter. Den första var att sätta Asien ordentligt på den svenska ekonomiska kartan. SBL hade börjat intressera sig för regionen, framför allt Japan, redan i slutet på 1950-talet, han hade åkt dit på 1960-talet, när han efter att ha avgått som vice partiordförande vistades ett år på Stanford, blev det en bok om ”Stilla havets århundrade” (SBL 1986), och när han hade blivit rektor på Handelshögskolan blev det ett Japaninstitut där, för pengar som samlats in framför allt bland svenska och japanska företag.

Den andra uppgiften för SBL var just Handels. Skolan växte snabbt. Antalet professorer ökade, liksom antalet byggnader och forskningsinstitut. Sko-

lan skulle vara i världsklass. Den extramurala utbildningen blev lika viktig som utbildningen av civilekonomer. Dynamiken tog nästan andan av personalen – ofta bar det av längs någon tangent – och presumtiva donatorer bävade för att möta rektorn på gatan. 1991 utsågs Handels till Årets tjänsteföretag.

Den tredje uppgiften var Baltikum. SBL kände skam för den svenska behandlingen av balterna, både under och efter andra världskriget, och när kommunismen rasade samman såg han det som en självklar plikt att bidra till att förbättra relationerna. Detta blev upptakten till Handelshögskolans filial i Riga, en skola som sedan starten 1994 levererat ett stort antal kvalificerade ekonomer och beslutsfattare till näringslivet i Baltikum.

SBLs fjärde uppgift var ordförandeskapet i Riksbanksfullmäktige (1991–94). Tiden var turbulent, med den svenska kronan under attack från valutaspekulanter som George Soros (samme Soros som SBL lyckades övertala att donera ett större belopp till Riga), vilket i slutändan ledde till att kronkursen släpptes fri. Uggle skriver initierat om spänningarna mellan SBL och riksbankschefen Bengt Dennis, om den dåliga personkemin och om skillnaderna i deras syn på sakfrågor.

Den sista uppgift som SBL kom att ägna sig åt var Europapolitiken. Han hade ett gammalt intresse för ekonomisk integration. Han hade skrivit om detta under hela sin tid som professionell ekonom, och 1995 kallade moderaterna in honom för att leda partiets grupp i EU-parlamentet. SBL såg EU som ett fredsprojekt och verkade för ökad handel och faktorrörlighet, men han begrep aldrig varför vissa partier hade motståndare till EU i Bryssel och Strasbourg, och han avskydde allt onödigt krångel som EU-byråkraterna kokade ihop. Frågade man honom hur det gick med snuset och sur-

strömningen i Bryssel började han spotta och fräsa. Sedan suckade han. EUs östutvidgning låg honom varmare om hjärtat. Där var han den kanske störste pådrivaren.

Staffan Burenstam Linder var en komplicerad person. Han kunde vara en tvärvigg, vissa människor klarade han inte alls, han blev bara arrogant, försökte inte. Samtidigt kunde charmen flöda obegränsat. Han tyckte inte om det oväntade utan ville ha kontroll. Han regisserade t o m sin egen begravning. Om denne kontradiktoriske konservativa rebell har Carl Uggle skrivit en fascinerande bok. Han kände Staffan väl och han kunde läsa av honom. Det märks på resultatet.

Mats Lundahl

Professor, Handelshögskolan i Stockholm

REFERENSER

Burenstam Linder, S (1961), *An Essay on Trade and Transformation*, Almqvist & Wiksell, Uppsala.

Burenstam Linder, S (1969), *Den rastlösa välfärds människan. Tidsbrist i överflöd – en ekonomisk studie*, Almqvist och Wiksell, Stockholm.

Burenstam Linder, S (1970), *Statsmakt eller maktstat?*, Almqvist och Wiksell, Stockholm.

Burenstam Linder, S (1983), *Den hjärtlösa välfärdsstaten*, Timbro, Stockholm.

Burenstam Linder, S (1986), *The Pacific Century: Economic and Political Consequences of Asian Pacific Dynamism*, Stanford University Press, Stanford.

Lundahl, M (2001), "Att tänka själv: Ett intellektuellt porträtt av Staffan Burenstam Linder", i Jönsson, B (red), *Läkemedel: kostnad eller resurs för sjukvården?*, EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.

Lundahl, M (2005a), "Ekonomporträtt: Staffan Burenstam Linder – en fritänkare", *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 3, s 40–54.

Lundahl, M (2005b), "To Be an Independent Thinker: An Intellectual Portrait of Staffan Burenstam Linder", *European Journal of the History of Economic Thought*, vol 12, s 663–688.